

BELASTINGEN UIT BALANS? OPINIES OVER BELASTINGEN, PROGRESSIVITEIT EN HERVERDELING.

EEN ANALYSE OP BASIS VAN HET POST-ELECTORALE
VERKIEZINGSONDERZOEK 2014

BART MEULEMAN, KOEN ABTS & MARC SWYNGEDOUW

Onderzoeksverslag

Centrum voor Sociologisch Onderzoek (CeSO)

Instituut voor Sociaal en Politiek Opinieonderzoek (ISPO)

CeSO/ISPO/2015-3

Bart Meuleman
KU Leuven - Centrum voor Sociologisch Onderzoek
Instituut voor Sociaal en Politiek Opinieonderzoek
Parkstraat 45 – bus 3601 – 3000 Leuven
Tel: 32 16 323131 – GSM: 0486 23 46 97
bart.meuleman@soc.kuleuven.be
Twitter: @meuleb

Koen Abts
KU Leuven - Instituut voor Sociaal en Politiek Opinieonderzoek
Université de Liège - Centre d'Étude de l'Opinion de l'Université de Liège (CLEO)
Parkstraat 45 – bus 3601 – 3000 Leuven
Tel: 32 16 323187
koen.abts@soc.kuleuven.be

Marc Swyngedouw
KU Leuven - Centrum voor Sociologisch Onderzoek
Instituut voor Sociaal en Politiek Opinieonderzoek
Parkstraat 45 – bus 3601 – 3000 Leuven
Tel: 32 16 323159
marc.swyngedouw@soc.kuleuven.be
Twitter: @swyngedouwm

© Centrum voor Sociologisch Onderzoek (CeSO) en de auteurs
Parkstraat 45 – bus 3601
B – 3000 Leuven

All rights reserved. Except in those cases expressly determined by law, no part of this publication may be multiplied, saved in an automated datafile or made public in any way whatsoever without the express prior written consent of the author

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur.

Inhoudstafel

Samenvatting	4
1. Inleiding: Belastinghervorming als politiek heet hangijzer	5
2. Theoretische beschouwingen over <i>tax attitudes</i>	6
3. Methodologie	8
4. Het belang van belastingen bij de verkiezingen van 25 mei 2014	11
5. Belgen over de personenbelasting: Pleidooi voor meer progressiviteit	12
6. Alternatieve vormen van belasting	15
7. Structurele en culturele determinanten van belastingattitudes	19
8. Consensus over de partijgrenzen heen?	23
9. Conclusie: De tax shift gewikt en gewogen	24
Referenties	26
Appendix. Vraagverwoording en factorladingen voor de culturele determinanten	28

Samenvatting

- In de Belgische publieke opinie bestaat een sterke steun voor **meer progressiviteit in het belastingsysteem**. Een grote meerderheid van de kiezers aan beide zijden van de taalgrens is gewonnen voor het verlagen van de personenbelasting op de laagste -en in mindere mate ook op de middelhoge- inkomens, gekoppeld aan een belastingverhoging voor de hoogste inkomens.
- Belgische burgers hebben **duidelijke voorkeuren voor bepaalde types belastingen**. Belastingen op arbeid kunnen op het minst steun rekenen. De meerderheid van de kiezers vindt echter dat belastingen die de meer welstellende delen van de bevolking treffen (eigenaars van bedrijven, aandeelhouders, grote vermogens) best verhoogd kunnen worden. Ook voor het zwaarder belasten van vervuilende producten en activiteiten bestaat heel wat steun.
- De steun voor het verhogen van welbepaalde vormen van belasting toont aan dat Belgen helemaal **niet zo afkerig tegenover belastingheffing staan** als vaak bedacht wordt. Als belastingheffing gestoeld is op principes die door de bevolking als rechtvaardig ervaren worden, bestaat er een groot draagvlak voor.
- Opvallend is dat de vraag naar meer herverdeling via belastingen in alle lagen van de bevolking teruggevonden wordt. Ook bij zelfstandigen, hoogopgeleiden en mensen bovenaan de inkomensladder –de groepen die doorgaans minst voor progressiviteit gewonnen zijn- is de steun voor herverdeling aanzienlijk. Opvattingen over belastingen en herverdeling kunnen daarom **niet enkel vanuit de factor eigenbelang begrepen worden**, maar zijn tevens ingegeven door morele en ideologische principes, zoals steun voor overheidsingrijpen en vrije markt-ideologie.
- De steun voor sterker progressieve belastingen vinden we terug **over de grenzen van partij-electoraten heen**, dus ook bij de kiezers van de regeringspartijen. Tijdens de verkiezingscampagne werd blijkbaar niet sterk politiek gemobiliseerd rond het thema belastingen.
- De tax shift loopt niet in de pas met de rechtvaardigheidsprincipes die we in de publieke opinie ontwaren. De complexiteit van het belastingstelsel en asymmetrische machtsverhoudingen kunnen deze **paradox tussen publieke opinie en gevoerd beleid** verklaren.

1. Inleiding: Belastinghervorming als politiek heet hangijzer

Op 10 oktober 2015 knoopte de regering-Michel de losse eindjes van de tax shift aan elkaar. Deze hervorming houdt een verschuiving van belastingdruk in ter waarde van 7,2 miljard, gespreid over de periode 2016-2018. De tax shift omvat onder meer een verlaging van de werkgeversbijdragen (van 33% naar 25%) en 1,7 miljard belastingvermindering voor loontrekkenden (die vooral de lagere lonen ten goede komt). Tegenover deze belastingverminderingen staan bijkomende lasten op consumptie (BTW op elektriciteit van 6 naar 21%, een verhoging van accijnzen op diesel, tabak en alcohol en de zogenaamde suikertaks), een stijging van de roerende voorheffing (van 25 naar 27%) en besparingen via zgn. efficiëntiewinsten op het overheidsapparaat. Daarnaast omvat de tax shift ook enkele belastingen op kapitaal (de kaaimantaks en de speculatietaks), al is de omvang ervan eerder symbolisch.

De regeringspartijen gaan er prat op dat de tax shift ‘de grootste fiscale hervorming sinds 1963’ is - dixit minister van Financiën Van Overtveldt.¹ Werkgeversorganisaties benadrukken dat de tax shift mogelijkheden biedt voor economische groei en jobcreatie. Oppositiepartijen ter linkerzijde verwijten de regering dan weer dat de hervorming op de kap van de gezinnen terechtkomt en dat ze de grote vermogens en vervuilers buiten schot laat. Bij de vakbonden kon de hervorming evenmin op veel bijval rekenen.

De huidige politieke controverse over belastingen vormt een kernelement in het debat over de toekomst van ons sociaaleconomisch model in tijden van economische crisis en globalisering. Belastingen (in brede zin, inclusief sociale bijdragen) vormen de levensader van de overheid waarmee onder meer publieke dienstverlening en sociaal beleid gefinancierd wordt. Als dusdanig zijn belastingssystemen een onmisbare schakel in het proces van herverdeling van middelen en preventie van armoede – dit wordt de nexus tussen publieke sociale dienstverlening en belastingen genoemd (Hibbs & Madsen 1981). In België zorgen sociale transfers ervoor dat de inkomensongelijkheid –gemeten aan de hand van de Gini-coëfficiënt- bijna halveert. Qua herverdelingskracht stond het Belgische systeem hiermee in 2013 op de 6de plaats op de ranglijst van EU-landen.² Herverdeling via belastingen vindt echter niet enkel van rijk naar arm plaats, maar kan ook in de omgekeerde richting gaan. Tijdens de bankencrisis, bijvoorbeeld, werd belastinggeld gemobiliseerd om een financiële elite recht te houden (Van de Cloot & De Vos 2014). De kritiek is echter dat belastingen ongunstige economische neveneffecten zouden sorteren (Kleven & Kreiner 2006). Ongeveer twee derde van de belastinginkomsten in ruime zin hebben arbeid als belastingbasis (in de vorm van personenbelasting of sociale bijdragen), wat relatief veel is in vergelijking met andere OECD-landen. Belastingen op vermogen zijn daarentegen eerder beperkt in ons land (OECD 2014). Dat arbeid als voornaamste bron van

---

¹ <https://www.n-va.be/nieuws/taxshift-de-langverwachte-verlaging-van-lasten-op-arbeid>

² Berekend op basis van Eurosats-gegevens voor 2013 – zie indicatoren ilc_di12 en ilc_di12b op <http://ec.europa.eu/eurostat>

belastinginkomen fungeert zou de concurrentiepositie van Belgische bedrijven aantasten en daarom slecht zijn voor de werkgelegenheid.

Een politiek gecontesteerd thema als belastinghervorming laat ook de publieke opinie niet onberoerd. Het ontwerp van een belastingsysteem is altijd een bron van tegengestelde belangen en conflicterende opvattingen, die door actoren politiek gemobiliseerd kunnen worden. In die zin is inzicht in de publieke opinie onontbeerlijk (Burstein 1998). Deze bijdrage brengt de opvattingen van Belgen over belastingen in kaart. Hiervoor maken we gebruik van gegevens van het Belgisch Nationaal Verkiezingsonderzoek (BNES) 2014. De BNES2014 data laat toe om een gedetailleerd beeld te schetsen van hoe Vlamingen en Franstaligen denken over diverse belastingvormen en de principes die aan de grondslag ervan liggen. In deze bijdrage gaan we na in welke mate diverse vormen van belasting op steun van de Belgische kiezer kunnen rekenen. We analyseren eveneens hoe deze tax attitudes samenhangen met politieke voorkeur en een aantal structurele en culturele variabelen. Alvorens resultaten te presenteren, geven we enkele theoretische beschouwingen over taks-opinies mee en bespreken we de methodologie van deze studie.

2. Theoretische beschouwingen over *tax attitudes*

Een legitiem sociaal bestel veronderstelt dat brede lagen van de bevolking de indruk hebben dat de belastingdruk billijk verdeeld is (Rothstein 1998). Dit houdt in dat burgers niet enkel instemmen met de principes van sociale rechtvaardigheid waarop belastinginning gestoeld is (substantiële legitimiteit), maar ook ervaren dat de concrete uitvoering ervan efficiënt, eerlijk en transparant verloopt (procedurele legitimiteit). De perceptie dat een belastingsysteem onrechtvaardig of inefficiënt is, ondergraaft de bereidheid tot het betalen van belastingen en kan op die manier belastingontduiking in de hand werken (Song & Yarbrough 1978).

In de internationale literatuur over opvattingen over belastingen staan twee concepten centraal, namelijk taks-aversie en geprefereerde progressiviteit. Enerzijds hebben heel wat academici – voornamelijk vanuit Angelsaksische hoek– aandacht besteed aan publieke weerstand tegen belastingheffing en zogenaamde *tax revolts* (Confalieri & Newton 1995). De theorie van taks-aversie voorspelt dat vooral zichtbare en omvangrijke belastingen met een brede basis tegenstand oproepen bij de bevolking (Blount 2000). Anderzijds zijn er talrijke studies die erkennen dat de publieke opinie niet noodzakelijk tegen belastingen gekant is, zolang de onderliggende herverdelende principes als rechtvaardig ervaren worden. In dit kader hebben meerdere studies bevestigd dat grote groepen burgers een voorkeur hebben voor progressieve belastingsystemen waarin de sterkste schouders de zwaarste lasten dragen (Alesina & La Ferrara 2005; Edlund 2003; Roosma et al. 2015).

Opvattingen over belastingen zijn echter niet gelijkmatig verdeeld over de bevolking, maar hangen af van een aantal structurele en culturele factoren (Corneo & Grüner 2002; Dornstein 1987; Furnham 1983; Hennighausen & Heinemann 2014; Roosma et al. 2015; Torgler & Schneider 2007). De *rational choice*-benadering gaat ervan uit dat individuen rationeel handelende wezens zijn die gedreven worden door eigenbelang. Deze redenering benadrukt dat taks-attitudes gestuurd worden door de financiële belangen van individuen. Vanuit deze optiek zou taks-aversie vooral terug te vinden zijn bij groepen die relatief veel belastingen betalen. Ook de grote steun voor progressieve belastingssystemen zou zich door eigenbelang laten verklaren: Alle burgers die een inkomen hebben dat lager ligt dan gemiddeld halen financieel voordeel uit progressieve belastingen. En aangezien inkomen scheef verdeeld is in de bevolking, heeft de meerderheid van de bevolking een inkomen dat onder het gemiddelde ligt.

Deze enge eigenbelang-benadering moet echter genuanceerd en aangevuld worden. Ten eerste is het, gezien de techniciteit en complexiteit van belastingheffing, niet realistisch te veronderstellen dat burgers over voldoende informatie beschikken om een volledig beeld te krijgen van het kostenplaatje. De mate waarin burgers over (al dan niet correcte) informatie beschikken, kan hun opinies over belastingen kleuren (Eriksen & Fallan 1996). Ten tweede kan een individu niet zomaar gereduceerd worden tot een *homo economicus* die volledig door eigenbelang gestuurd wordt. Opvattingen over belastingen worden immers evenzeer beïnvloed door allerlei waarden en normatieve opvattingen die individuen erop nahouden (Furnham 1983; Hennighausen & Heinemann 2014). Minstens drie types van opvattingen kunnen verbonden worden met taks-attitudes. Ten eerste hangen opinies over belastingen samen met hoe mensen denken over de rol van het individu in de maatschappij. De overtuiging dat welzijn en succes afhankelijk (moeten) zijn van individuele inspanning en verdienste botst met de logica van belastingheffing en herverdeling. Een individualistische instelling kan daarom weerstand tegen belastingen opwekken, zeker als deze sterk herverdelend werken.

Aangezien belastingen onlosmakelijk verbonden zijn met sociaal beleid worden taks-attitudes ten tweede ook vaak gekoppeld aan de ideologische positie op de overheid-versus-markt breuklijn. Omdat belastingheffing strikt genomen tegen de ideologie van een ongelimiteerde vrije markt indruist, kan een sterke taks-aversie teruggevonden worden onder aanhangers van de vrije markt. Een voorkeur voor een sterke overheid die levenskansen voor haar burgers garandeert, daarentegen, veronderstelt herverdeling via progressieve belastingssystemen.

Ten derde kunnen ook denkbelden over het concrete overheidsfunctioneren invloed hebben op opvattingen over belastingen. Indien burgers weinig vertrouwen hebben in de eerlijke en efficiënte werking van overheidsinstellingen, zullen ze weinig bereid zijn belastingen te steunen, zelfs al kunnen ze zich vinden in de onderliggende principes.

3. Methodologie

3.1 Het Belgisch Nationaal Verkiezingsonderzoek 2014 (ISPO)

Dit rapport is gebaseerd op surveygegevens van het postelectoraal verkiezingsonderzoek dat in 2014 door het ISPO-KU Leuven georganiseerd werd. Wanneer men een face-to-face postelectoraal survey wil opzetten dat representatief is voor het Vlaamse electoraat –waar de opkomstplicht nog in relatief sterke mate nageleefd wordt– is het onmogelijk om te starten met een enquête de dag volgend op de verkiezingen (25 mei 2014). Vanaf 15 juni en tijdens de zomervakantie trekken Vlamingen immers massaal op verlof in binnen- en buitenland, wat maakt dat de afwezigheid van heel wat geselecteerde respondenten de kans op ernstige vertekening van de bekomen schattingen uitermate hoog maakt. De bevolkingsgroep die niet op vakantie gaat vormt immers zowel sociaal als cultureel een bijzonder segment van de Vlaamse bevolking, en dit is niet onafhankelijk van politieke voorkeur en stemgedrag. Om die reden heeft het ISPO het veldwerk voor het verkiezingsonderzoek uitgesteld tot na de zomervakantie.

Het Vlaamse luik van het Belgisch Nationaal Verkiezingsonderzoek (BNES) 2014 is een face-to-face survey bij de stemgerechtigde Belgen van 18 jaar of ouder in Vlaanderen. In de periode **2 oktober 2014 tot 6 juni 2015, werden 1.183 Vlaamse en 719 Franstalige kiezers** bevraagd door een interviewer middels een persoonlijk interview. Deze respondenten werden via een tweetrapsteekproef (gemeente en respondent) toevallig gekozen uit de Belgische volwassen bevolking. Het Rijksregister deed hier dienst als steekproefkader. De bevraging gebeurde bij de kiezers thuis door middel van een face-to-face interview uitgevoerd via een Computer Aided Personal Interviewing (CAPI) protocol. De gemiddelde duurtijd van een interview was 67 minuten. Wanneer we de geselecteerde potentiële respondenten die ernstig ziek of dement waren, niet Nederlandstalig zijn, op de verkiezingsdag niet stemgerechtigd of overleden waren, of op onbestaande adressen woonden niet meerekenen, kan de responsgraad of het medewerkingsniveau in deze studie geschat worden op **47,5%** (55% in Vlaanderen en 39,3% in Franstalig België).

Tabel 1: Verdeling van het stemgedrag volgens de ongewogen en gewogen steekproef in vergelijking met de officiële stemuitslag – naar regio

	Ongewogen		Gewogen percentage (naar gender, leeftijd en opleiding)	Populatie-verdeling
	Frequentie	Percentage		
Vlaanderen				
<i>CD&V</i>	234	20,7	20,1	16,0
<i>N-VA</i>	339	30,0	29,4	28,0
<i>open vld</i>	172	15,2	15,3	13,4
<i>sp.a</i>	116	10,3	11,0	12,0
<i>Vlaams Belang</i>	33	2,9	3,1	5,0
<i>Groen</i>	86	7,6	7,2	7,4
<i>Andere</i>	26	2,3	2,4	4,4
<i>Blanco / ongeldig / niet</i>	124	11,0	11,7	13,7
<i>Totaal</i>	1130	100,0	100,0	100,0
Franstalig België				
<i>PS</i>	221	32,3	32,8	25,3
<i>MR</i>	162	23,7	22,4	20,9
<i>CDH</i>	83	12,1	11,9	10,8
<i>Ecolo</i>	57	8,3	7,8	7,2
<i>Andere</i>	72	10,5	10,7	16,9
<i>Blanco / ongeldig / niet</i>	90	13,1	14,5	18,9
<i>Totaal</i>	685	100,0	100,0	100,0

In het verkiezingsonderzoek van 2014 werd voor de Kamer van Volksvertegenwoordigers informatie verkregen over het stemgedrag bij 95,4% van de 1902 ondervraagden. Zo'n 5,4% (2,3 in Vlaanderen en 10,5 in Franstalig België) van de respondenten heeft voor kleinere partijen gestemd. Deze stemmen worden samengebracht in een restcategorie 'Andere'. Dit gebeurt alleen om beter de effecten op de andere partijen te kunnen inschatten en het is duidelijk dat aan de parameters die op deze gemengde categorie betrekking hebben geen betekenisvolle interpretatie en waarde kan worden gehecht. Omwille van de politieke relevantie zullen we alle andere partijen afzonderlijk in de analyse opnemen. Wel willen we de lezer waarschuwen dat de resultaten minder betrouwbaar zijn naarmate de schattingen gebaseerd zijn op de resultaten van een kleiner aantal respondenten. Dit laatste geldt vooral voor de partijelectoraten van Vlaams Belang, Groen, Ecolo en CDH. We hebben voor het eerst in Tabel 1 ook de kiezers opgenomen die niet zijn gaan stemmen volgens de officiële tellingen. Deze zijn talrijker dan bij vorige verkiezingen en komen ook meer voor in onze enquête.

Uit Tabel 1 blijkt dat er in de steekproef een oververtegenwoordiging voorkomt van CD&V- en PS-kiezers en in mindere mate ook van kiezers van N-VA, Open VLD en MR. In Vlaanderen zijn vooral de kiezers van Vlaams Belang sterk ondervertegenwoordigd. In Franstalig België is dit

het geval voor de kiezers van de kleinere partijen. In de mate van het mogelijke proberen we hieraan te verhelpen door een weging door te voeren op basis van geslacht, leeftijd, opleiding (en stemgedrag), zodat de steekproef representatief is m.b.t. deze kenmerken.

3.2 Indicatoren

Het is geen sinecure om houdingen te meten ten aanzien van een hoogst complex onderwerp zoals het gewenste belastingstelsel en de principes die aan de grondslag ervan liggen (Lewis 1982). Verschillen in vraagverwoording kunnen leiden tot erg uiteenlopende resultaten (Roberts, Hite & Bradley 1994). Sommigen hebben dan ook de kritiek geuit dat niet meer dan non-attitudes gemeten worden (Keene 1983). Om deze operationaliseringsproblemen te ondervangen werd gekozen om in het Belgische verkiezingsonderzoek te werken met een aantal eenvoudige vragen naar het gewenste niveau van een resem verschillende belastingen.

Aangezien belasting op inkomen uit arbeid de voornaamste bron van belastinginkomen voor de overheid is, meten we attitudes t.a.v. deze belasting op gedetailleerde wijze met behulp van meerdere items. Na een algemene vraag (*“Als U in het algemeen denkt aan de inkomensbelasting in België, is de inkomensbelasting op dit ogenblik veel te laag, te laag, zowat op de juiste hoogte, te hoog of veel te hoog?”*) werden respondenten gevraagd aan te geven of de inkomensbelasting voor 3 verschillende inkomensgroepen (de laagste, middelste en hoogste inkomens) verhoogd dan wel verlaagd moet worden. Vervolgens werd de geprefereerde hoogte van zes verschillende belastingvormen –nl. belasting op arbeid, vastgoed, bedrijfswinsten, inkomen uit beleggingen, vervuilde producten en grote vermogens- gepeild, telkens met één enkel item.

Deze items vragen niet expliciet naar abstracte principes van belastingheffing, maar bieden desalniettemin een inkijk in de beginselen en redeneringen die burgers hanteren bij het evalueren van belastingssystemen. Op basis van bovenvermelde items is het mogelijk twee cruciale dimensies van taks-attitudes te construeren, namelijk de geprefereerde progressiviteit en taks-aversie. *Geprefereerde progressiviteit* –dit is de mate waarin burgers van mening zijn dat een belastingstelsel middelen moet herverdelen van hogere naar lagere inkomensgroepen- meten we door de verschilscore te nemen tussen (1) de opvatting dat de hogere inkomens al dan niet zwaarder belast moeten worden (item Q90_3) en (2) de opvatting of de lagere inkomens al dan niet zwaarder belast moeten worden (item Q90_1) (zie Edlund 2003 voor een gelijkaardige aanpak). Deze variabele werd omgezet naar een schaal die loopt van -5 tot 5. Score 5 impliceert hierbij maximale progressiviteit: de respondent in kwestie wil de belasting voor hogere inkomens sterk verhogen en voor lagere inkomens sterk reduceren. Score -5 wijst op een preferentie voor omgekeerde herverdeling of degressiviteit (belastingen verlagen voor hogere inkomens en optrekken voor lagere inkomens). Het nulpunt betekent dat respondenten de verhouding tussen arm en rijk ongemoeid willen laten (belastingen voor beide groepen in dezelfde mate verhogen of verlagen).

Taks-aversie verwijst naar een afkeer van belastingen in het algemeen en is dus niet verbonden aan een specifieke vorm van belastingen. Dit meten we door het gemiddelde te nemen over de vijf items die voor de verschillende types van belastingen nagaan of een respondent ze wil verhogen dan wel verlagen (items Q91_1 – Q91_5). Ook deze variabele werd herschaald van -5 tot 5. Waarde 5 betekent dat de respondent alle belastingen zoveel mogelijk wil verlagen en wijst dus op de hoogst mogelijke mate van taks-aversie. Wie alle belastingen wil verhogen krijgen waarde -5 op taks-aversie. Score 0 betekent dat men, gemiddeld genomen, belastingen noch wil verhogen noch wil verlagen.

4. Het belang van het thema belastingen bij de verkiezing van 25 mei 2014

De verkiezingen van 25 mei 2014 waren bij uitstek sociaaleconomisch gekleurd (Swyngedouw et al. 2015). Maar in welke mate speelde ook het thema belastingen daadwerkelijk een rol in het stemhokje? We hebben de Belgische kiezers een lijst van vijftien thema's voorgelegd die mogelijkerwijze van belang zijn om hun stemgedrag te oriënteren tijdens de verkiezingen. Aan de kiezers werd gevraagd de drie thema's aan te duiden die hun stemgedrag meest richting hebben gegeven.

Tabel 2: Percentage kiezers dat een thema als een van de drie belangrijkste stemmotieven aanduidde – naar regio

	Vlaanderen	Frankstalig België
Werkgelegenheid en tewerkstelling	43,8	47,8
Gezondheidszorg	37,6	38,0
Pensioenen en brugpensioen	33,0	29,2
Onderwijs	22,9	31,3
Sociale zekerheid (in het algemeen)	27,1	26,9
Belastingen en begroting	24,2	22,6
Economie en bedrijfsleven	23,2	22,6
Justitie en criminaliteit	24,5	21,2
Migratie en integratie van vreemdelingen	18,2	16,6
Milieu en energie	17,0	16,6
Werkloosheidsuitkeringen en bijzondere uitkeringen WIGW's	6,8	10,6
Mobiliteit en verkeer	9,6	5,4
Staatshervorming	5,8	3,8
Ethische kwesties	3,3	3,9
Buitenlandse zaken en EU	3,1	3,6
N	1162	700

Gewogen naar leeftijd, geslacht, opleiding en stemgedrag

Tabel 2 toont aan dat het thema ‘belastingen en begroting’ iets minder dan een kwart van het electoraat kan beroeren bij het uitbrengen van hun stem. Vlamingen en Franstalige Belgen vinden belastingen als thema ongeveer even belangrijk (het verschil is niet statistisch significant). Belastingen bekleden hiermee een zesde plaats in de ranglijst van richtinggevend thema’s. Sociale kwesties -zoals werkgelegenheid en tewerkstelling, gezondheidszorg en pensioenen- hebben een sterkere sturende werking op het stemgedrag. Belastingen wegen in het stemhokje wel meer door dan thema’s zoals migratie, mobiliteit, staatshervorming of buitenlandse zaken. Het thema belastingen had in 2014 een gelijkaardig prioriteit als bij de verkiezingen van 2010 (Abts, Swyngedouw & Billiet 2011) maar was beduidend belangrijker dan in 2007 (Billiet 2008). De verkiezingen van 2014 waren weliswaar sterk sociaaleconomisch getint. Maar in tegenstelling tot wat de hevigheid van de discussie rond de taks shift laat vermoeden, speelde het thema belastingen geen centrale rol.

5. Belgen over de personenbelasting: Pleidooi voor meer progressiviteit

De personenbelasting is de belangrijkste vorm van inkomsten voor de Belgische staat. Deze directe belasting wordt geheven op het jaarinkomen van particulieren die in België verblijven, en was in 2013 goed voor ruim 52 miljard euro of 13,2% van het Bruto Binnenlands Product.³ Het inkomen onderhevig aan deze belasting bestaat voornamelijk uit lonen en vervangingsinkomens verminderd met een reeks mogelijke aftrekposten.⁴ Er is een belastingvrije som (van 8.590 €), vervolgens lopen de tarieven op in vier schijven, gaande van 25% (inkomens tot 12.220 €) tot 50% (boven 37.330 €). Hierdoor vertoont de personenbelasting een zekere mate van progressiviteit: Wie meer verdient, valt onder een hoger belastingtarief. In de voorbije jaren werd de mate van progressiviteit echter gevoelig afgebouwd. Tot 2001 bedroeg was het tarief voor de hoogste schijf 55%, en tot 1989 lag dit maximum op 70%.

Vanuit het perspectief van de burger is de personenbelasting -in de volksmond ook wel als inkomensbelasting gekend- de meest visibele vorm van belasting. De taks-aversie theorie voorspelt dan ook dat er bij de bevolking heel wat weerstand bestaat tegen deze vorm van belasting. Maar is dat ook werkelijk zo? Tabel 3 geeft weer wat Belgen denken over de hoogte van de belasting op inkomen uit lonen in het algemeen.⁵ De cijfers laten er weinig twijfel over bestaan dat de belastingdruk op lonen als overdreven hoog ingeschat wordt. 54,8% van de Belgen noemt de belasting op inkomsten uit lonen ‘te hoog’ en 26,6% is zelfs van oordeel dat deze vorm van belastingen ‘veel te hoog’ ligt. Tezamen genomen is er dus een meerderheid van ruim 80%

---

³ Bron: Fiscaal Memento 2015, http://financien.belgium.be/nl/binaries/FM2015_V01_volledig_tcm306-267839.pdf

⁴ De personenbelasting omvat ook een belasting op inkomsten op roerende en onroerende goederen. Omdat deze volgens een andere logica berekend worden, laten we ze hier buiten beschouwing.

⁵ De survey-vraag vermeldt de term ‘inkomstenbelasting’ in plaats van de correcte maar eerder technische term ‘personenbelasting’. Om zeker te zijn dat respondenten wel degelijk begrepen naar welke vorm van belasting de vraag verwijst, werd voorafgaand volgende inleiding voorgelezen: “De eerste vragen gaan over de inkomensbelasting, dit is de belasting die werkenden betalen op het loon dat ze verdienen.”

die vindt dat de inkomens van de werkende bevolking in het algemeen te zwaar belast worden. Slechts 1,3% is daarentegen van mening dat de belastingdruk op lonen te laag ligt. Dit patroon vinden we zowel in Vlaanderen als Franstalig België terug. Tussen beide regio's bestaan geen statistisch significante verschillen.

Tabel 3: Belgische kiezers over de belasting op inkomen uit lonen in het algemeen – naar regio (kolompercentages)

Q89. Als U in het algemeen denkt aan de inkomensbelasting in België, is de inkomensbelasting op dit ogenblik veel te laag, te laag, zowat op de juiste hoogte, te hoog of veel te hoog?			
	Totaal	Vlaanderen	Franstalig België
<i>Veel te laag</i>	0,6	0,7	0,4
<i>Te laag</i>	0,7	0,3	1,2
<i>Zowat op de juiste hoogte</i>	17,4	17,1	17,8
<i>Te hoog</i>	54,8	56,2	52,7
<i>Veel te hoog</i>	26,6	25,7	27,9
N	1861	1167	694
Chi-kwadraat test	Chi ² = 7,72; Df= 4; p=0,1022		

Genegen naar leeftijd, geslacht en opleiding.

Echter, wanneer we opinies over de belastingdruk *op verschillende inkomensgroepen* peilen, wordt duidelijk dat Belgen er in sterke mate van overtuigd zijn dat het belastingtarief moet afhangen van de hoogte van het inkomen (zie Tabel 4 en Figuur 1). Er bestaat een vrij sterke consensus dat de belastingdruk op de *laagste lonen* naar beneden moet. 51,4% van de Belgen stelt voor om de belasting om de laagste inkomens te verlagen, en 25,0% wil ze een beetje verlagen. Slechts 2,3% van de Belgische kiezers is van mening dat de laagste inkomstengroep meer dient bij te dragen in de Belgische belastingspot. In beide landsdelen bestaat er een duidelijke voorkeur voor een belastingverlaging ten voordele van de laagste inkomens, maar in Franstalig België is die voorkeur nog iets meer uitgesproken dan in Vlaanderen. Ook wat de *middelste inkomens* betreft is een meerderheid van de Belgische kiezers gewonnen voor een verlichting van de belastingdruk. 57,4% wil de belastingen op middelste inkomens (een beetje) verlagen, terwijl amper 3,6% vindt dat de belastingen voor deze groep (een beetje) omhoog kunnen. De roep om belastingverlaging klinkt hier echter opvallend minder luid: Een vrij omvangrijke groep Belgen (39,1%) vindt dat de belastingen op de middelste inkomens best kunnen blijven zoals ze nu zijn. Ook hier vinden we beduidende regionale verschillen terug. In Franstalig België is de steun voor belastingverlaging ten voordele van de middeninkomens sterker dan in Vlaanderen. Belastingen op de *hoogste inkomens*, tenslotte, wekken radicaal andere reacties op bij de Belgische bevolking. Een overduidelijke meerderheid (70,6%) meent dat belastingen op de hoogste inkomens (een beetje) verhoogd kunnen. Onder Vlamingen en Franstalige Belgen is het totale aandeel voorstanders van hogere belastingen op de hoge inkomens nagenoeg even groot. Maar Vlaanderen telt iets meer voorstanders van een lichte verhoging ('moet een beetje verhoogd worden'), terwijl stemmen voor een duidelijke verhoging ('moet verhoogd worden') talrijker zijn.

Tabel 4: Belgische kiezers over de belasting op inkomen uit lonen voor verschillende inkomensgroepen – naar regio (kolompercentages)

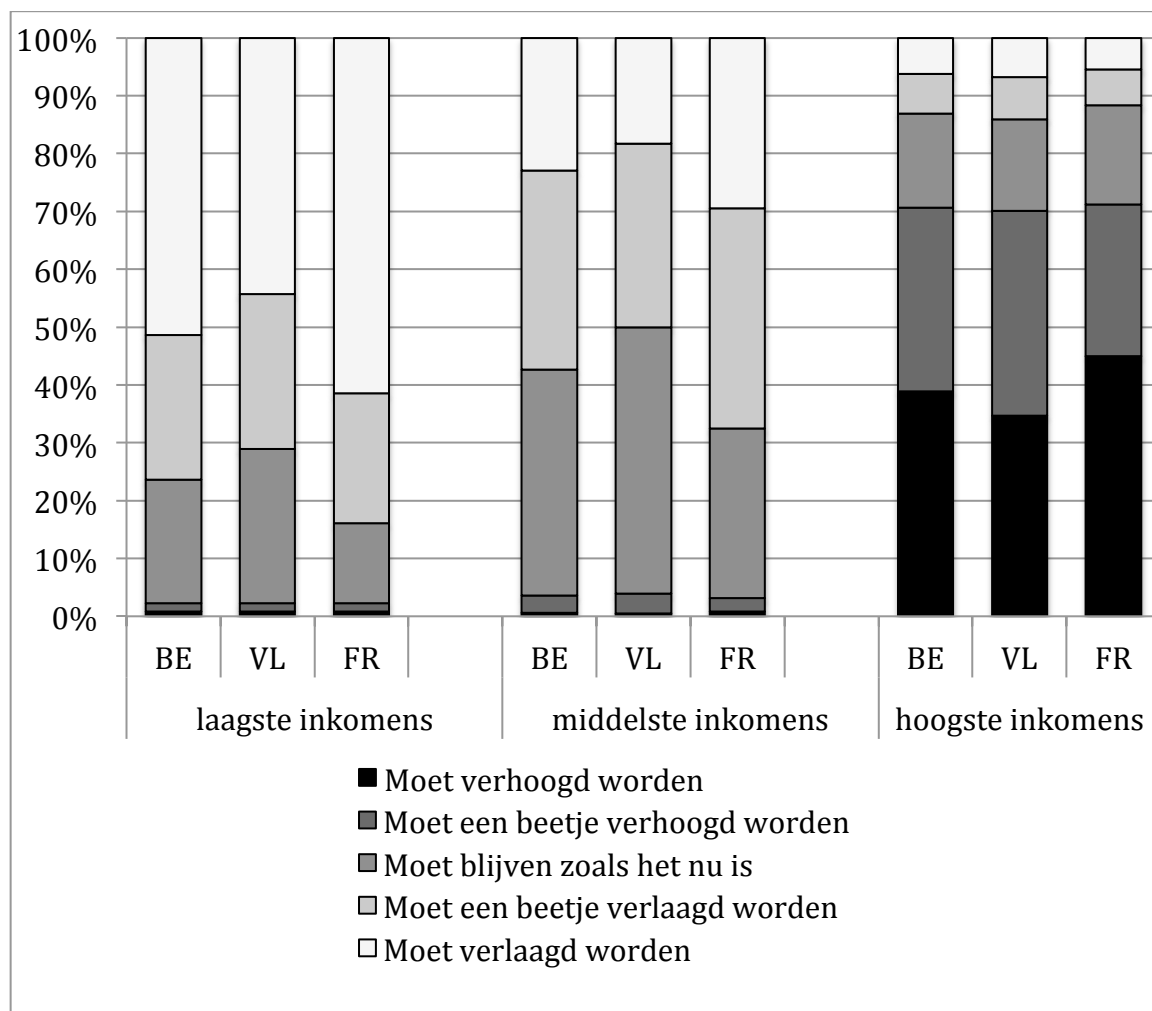
Hoeveel belasting iemand betaalt hangt af van zijn of haar inkomen. Wat is uw mening over de belastingen die de verschillende inkomensgroepen betalen? Kan u voor elke groep aangeven of de overheid volgens U de belastingen op het inkomen moet verhogen, gelijk houden of verlagen?			
	Totaal	Vlaanderen	Franstalig België
Q90_1. Belastingen op de laagste inkomens			
<i>Moet verhoogd worden</i>	0,8	0,8	0,8
<i>Moet een beetje verhoogd worden</i>	1,5	1,5	1,5
<i>Moet blijven zoals het nu is</i>	21,3	26,6	13,8
<i>Moet een beetje verlaagd worden</i>	25,0	26,9	22,4
<i>Moet verlaagd worden</i>	51,4	44,3	61,5
N	1871	1166	705
Chi-kwadraat test	Chi2= 64,62; Df= 4; p<,0001		
Q90_2. Belastingen op de middelste inkomens			
<i>Moet verhoogd worden</i>	0,6	0,5	0,8
<i>Moet een beetje verhoogd worden</i>	3,0	3,4	2,4
<i>Moet blijven zoals het nu is</i>	39,1	46,0	29,3
<i>Moet een beetje verlaagd worden</i>	34,4	31,8	38,0
<i>Moet verlaagd worden</i>	23,0	18,3	29,5
N	1877	1173	704
Chi-kwadraat test	Chi2= 64,95; Df= 4; p<,0001		
Q90_3. Belasting op de hoogste inkomens			
<i>Moet verhoogd worden</i>	38,9	34,7	44,9
<i>Moet een beetje verhoogd worden</i>	31,7	35,4	26,3
<i>Moet blijven zoals het nu is</i>	16,3	15,8	17,1
<i>Moet een beetje verlaagd worden</i>	6,9	7,3	6,3
<i>Moet verlaagd worden</i>	6,2	6,8	5,4
N	1876	1175	701
Chi-kwadraat test	Chi2= 26,79; Df= 4; p<,0001		

Gewogen naar leeftijd, geslacht en opleiding.

Uit deze cijfers valt vooral een sterke roep om een meer herverdelend belastingstelsel af te lezen. Er bestaat in de publieke opinie een sterke steun voor het verlagen van de personenbelasting op de laagste -en in mindere mate ook op de middelhoge- inkomens, gekoppeld aan een belastingverhoging voor de hoogste inkomens. Dat het principe van progressieve belastingen grote steun geniet bij de bevolking komt overeen met de resultaten uit internationaal onderzoek (Confalieri & Newton 1995; Edlund 2003; Roosma et al. 2015; Taylor-Gooby 1995). Dat de Belgische kiezers de personenbelasting niet uniform willen verlagen, maar voor bepaalde groepen zelfs wensen te verhogen, wijst er bovendien op dat deze belasting niet zo'n sterke aversie oproept als vaak gedacht wordt. Deze bevindingen leggen ook meteen de

zwakte van de algemene vraag naar belastingdruk op lonen (zie Tabel 3) bloot: Wie opinies bevroegt over belasting op inkomen zonder referentie naar een specifieke inkomensgroep riskeert voorbij te gaan aan cruciale verschillen. Respondenten die een algemene vraag voorgeschooteld krijgen lijken deze te beantwoorden met de lagere inkomensgroepen in het achterhoofd, wat tot een duidelijke overschatting van de weerstand tegen belastingen leidt.

Figuur 1: Belgische kiezers over de belasting op inkomen uit lonen voor verschillende inkomensgroepen (N = 1871)

Gewogen naar leeftijd, geslacht en opleiding.

6. Alternatieve vormen van belastingen

De personenbelasting mag dan wel de meest zichtbare en omvangrijke tak zijn van de Belgische belastingen, het is slechts één element in een complex en gediversifieerd belastingstelsel. Naast belastingen op het inkomen van particulieren heft de overheid bijvoorbeeld ook belastingen op consumptie (BTW, ruim 22 miljard € in 2013), de winst van bedrijven (vennootschapsbelasting, 12,3 miljard €), accijnzen op alcohol, tabak en brandstof (7,2 miljard €), voorheffingen op

inkomen uit roerend en onroerend goed (4,8 en 4,9 miljard € respectievelijk), successierechten (3,0 miljard €), etc.⁶ Deze vormen van belasting verschillen niet alleen in omvang, maar ook in zichtbaarheid, belastingbasis, onderliggende principes en herverdelende effecten. Op basis van de theorie van taks-aversie kan dan ook verwacht worden dat de publieke steun voor de diverse vormen van belasting sterk varieert.

Het BNES2014 peilt naar opinies over het belasten van vijf mogelijke basissen, namelijk (1) arbeid, (2) vastgoed, (3) bedrijfswinsten, (4) aandelen en beleggingen, en (5) milieuvervuilende producten en activiteiten. Voor elk van deze types werd gevraagd of respondenten de belasting in kwestie willen verhogen dan wel verlagen. Figuur 2 toont overduidelijk dat de burger in erg verschillende mate steun verleent aan diverse vormen van belasting. De wijze waarop arbeid momenteel belast wordt, roept overduidelijk heel wat weerstand op. Bijna 80% van de respondenten wil de belastingen op arbeid verlaagd zien, en minder dan 2% pleit voor een verhoging. Al mogen we niet uit het oog verliezen dat de burger sterk differentieert naargelang de hoogte van het belaste inkomen, zoals de vorige sectie aantoonde. Dit maakt arbeid tot de minst populaire belastbare basis.

Over belasting op vastgoed (exclusief de eigen gezinswoning) is de publieke opinie eerder verdeeld. Iets meer dan een derde van de Belgen (37,1%) wil een verhoging, terwijl iets minder dan een derde (29,4%) een verlaging voorstaat. Het resterende derde is ervoor gewonnen belastingen op onroerend goed te houden zoals het nu is. Belastingen op bedrijfswinsten en inkomens uit aandelenbeleggingen, daarentegen, kunnen op beduidend meer bijval rekenen. De helft van de bevolking (51,9 en 48,8% respectievelijk) is van mening dat deze belastingen omhoog kunnen, terwijl minder dan 20% een verlaging bepleit. De kritiek dat het belasten van bedrijven de economie schaadt vindt blijkbaar weinig ingang in de publieke opinie. Echter, het belastingtype dat verreweg de grootste voorkeur wegdraagt zijn taksen op milieuvervuilende producten en activiteiten. Meer dan 70% is gewonnen voor een vergroening van het belastingstelsel, en nauwelijks 8% wil de bestaande eco-belastingen terugschroeven.

---

⁶ Bron: Fiscaal Memento 2015, http://financien.belgium.be/nl/binaries/FM2015_V01_volledig_tcm306-267839.pdf

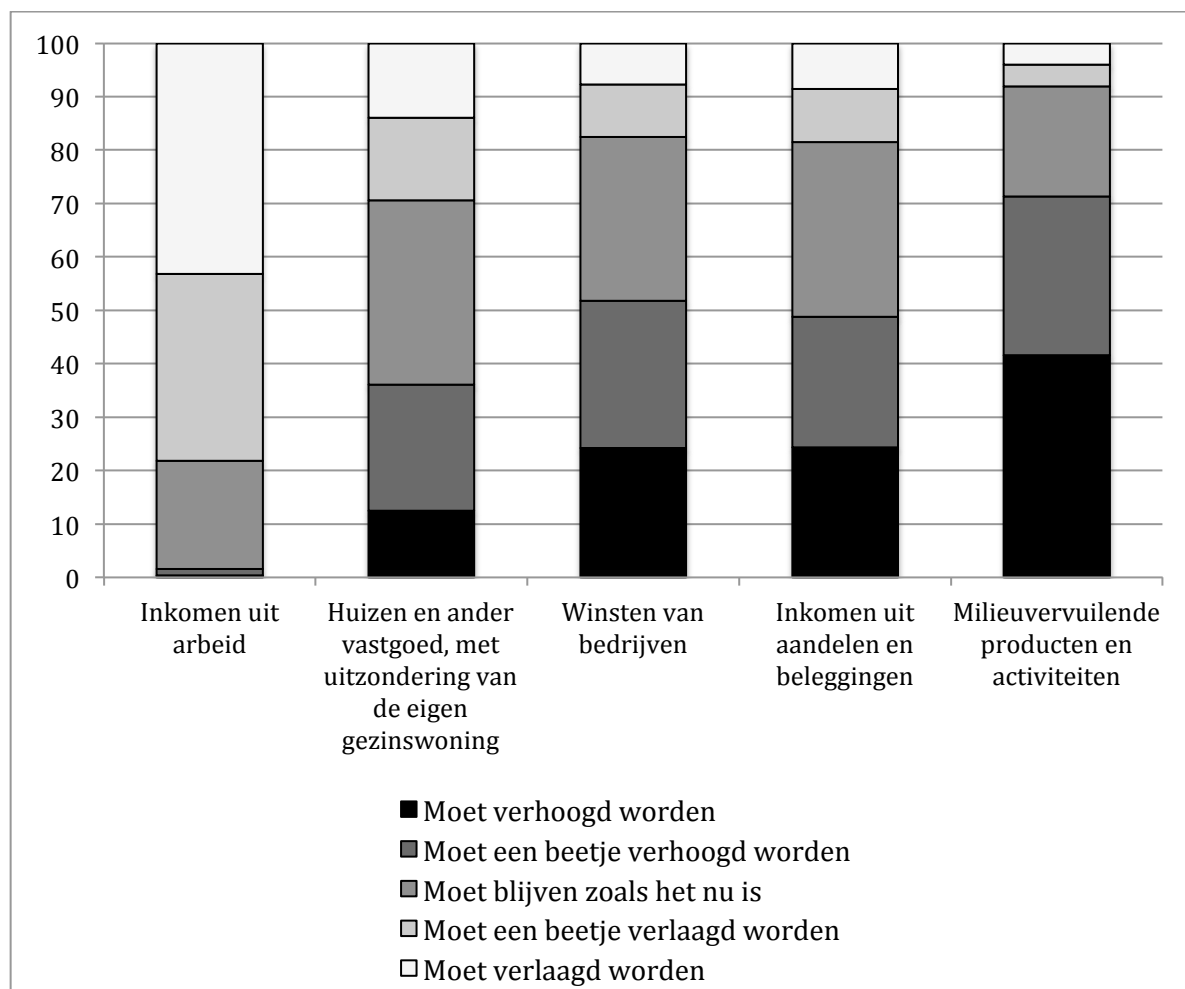

Tabel 5: Opvattingen van Belgische kiezers over de hoogte van vijf vormen van belasting - naar regio (kolompercentages)

De overheid heft belastingen op verschillende zaken. Kan u voor elk van volgende kwesties aangeven of de overheid volgens U de belastingen eerder moet verhogen, gelijk houden of eerder verlagen?						
	Q91_1. Belasting op inkomen uit arbeid.			Q91_4. Belasting op inkomen uit aandelen en beleggingen.		
	<i>Totaal</i>	<i>VLA</i>	<i>FR</i>	<i>Totaal</i>	<i>VLA</i>	<i>FR</i>
<i>Moet verhoogd worden</i>	0.3	0.2	0.6	24.4	17.2	34.9
<i>Moet een beetje verhoogd worden</i>	1.3	1.2	1.3	24.4	26.8	20.9
<i>Moet blijven zoals het nu is</i>	20.2	20.6	19.7	32.8	36.6	27.2
<i>Moet een beetje verlaagd worden</i>	35.0	38.4	30.3	9.9	11.0	8.3
<i>Moet verlaagd worden</i>	43.1	39.6	48.2	8.6	8.5	8.7
N	1881	1172	709	1835	1160	675
Chi-kwadraat test	Chi2= 18.53; Df= 4; p=.0010			Chi2= 77.64; Df= 4; p<.0001		
	Q91_2. Belasting op huizen en ander vastgoed, met uitzondering van de eigen gezinswoning.			Q91_5. Belasting op milieuvervuilende producten en activiteiten		
	<i>Totaal</i>	<i>VLA</i>	<i>FR</i>	<i>Totaal</i>	<i>VLA</i>	<i>FR</i>
<i>Moet verhoogd worden</i>	12.5	10.9	14.6	41.6	30.8	57.1
<i>Moet een beetje verhoogd worden</i>	23.6	23.1	24.3	29.7	35.3	21.7
<i>Moet blijven zoals het nu is</i>	34.5	34.9	34.0	20.6	24.0	15.8
<i>Moet een beetje verlaagd worden</i>	15.4	17.0	13.2	4.0	5.4	2.0
<i>Moet verlaagd worden</i>	14.0	14.0	14.0	4.0	4.5	3.3
N	1848	1154	694	1861	1167	694
Chi-kwadraat test	Chi2= 9.60; Df= 4; p=.0477			Chi2= 64.62; Df= 4; p<.0001		
	Q91_3. Belasting op winsten van bedrijven.					
	<i>Totaal</i>	<i>VLA</i>	<i>FR</i>			
<i>Moet verhoogd worden</i>	24.3	21.5	28.2			
<i>Moet een beetje verhoogd worden</i>	27.6	30.3	23.7			
<i>Moet blijven zoals het nu is</i>	30.6	32.7	27.6			
<i>Moet een beetje verlaagd worden</i>	9.9	8.7	11.5			
<i>Moet verlaagd worden</i>	7.7	6.8	9.1			
N	1843	1161	682			
Chi-kwadraat test	Chi2= 25.59; Df= 4; p<.0001					

Gewogen naar leeftijd, geslacht en opleiding.

Figuur 2: Opvattingen van Belgische kiezers over de hoogte van vijf vormen van belasting (N = 1835)

Om opvattingen over een vermogensbelasting te peilen werd volgende stelling in het post-electoraal verkiezingsonderzoek opgenomen: *‘Grote vermogens moeten meer worden belast’*. In lijn met de vorige bevindingen blijkt het overgrote deel van de Belgische kiezers er voorstander van te zijn de grote vermogens meer te laten bijdragen: 78,2% is het (helemaal) eens met de stelling, tegenover 9% tegenstanders.

Tabel 6: Opvattingen van de Belgische kiezers over de vermogensbelasting – naar regio (kolompercentages⁷)

D5_1. De grote vermogens moeten meer worden belast.			
	Totaal	Vlaanderen	Franstalig België
<i>Helemaal oneens</i>	1.3	1.4	1.0
<i>Oneens</i>	7.7	8.1	7.0
<i>Noch eens, noch oneens</i>	12.8	12.3	13.6
<i>Eens</i>	40.5	44.6	34.8
<i>Helemaal eens</i>	37.7	33.5	43.6
N	1391	904	487
Chi-kwadraat test	Chi2= 18.47; Df= 4; p=.0010		

Gevogen naar leeftijd, geslacht en opleiding.

In de opvattingen over verschillende belastingtypes valt een duidelijk patroon op. Conform de theorie van taks-aversie blijkt dat de belasting met de breedste basis, de grootste omvang en duidelijkste zichtbaarheid (nl. belasting op arbeid) veruit de grootste weerstand opwekt. Naarmate belastingen de meer welstellende delen van de bevolking treffen (eigenaars van bedrijven, aandeelhouders, grote vermogens) kunnen ze op meer bijval rekenen. Net zoals de analyse van de personenbelasting wijzen ook deze bevindingen in de richting van een vraag naar meer herverdeling. Belgische burgers zijn in groten getale voorstander van een belastingverschuiving van arm naar rijk. De geobserveerde patronen lopen in grote lijnen gelijk in Vlaanderen en Franstalig België. Het is niet het geval dat er in het éne landsdeel duidelijk meer weerstand bestaat tegen belastingen dan in het andere. De bestaande significante verschillen kunnen daarentegen wel begrepen worden vanuit een iets grotere vraag naar progressieve belastingen in Franstalig België. Franstalige kiezers zijn, gemiddeld genomen, in iets sterkere mate voorstander van het verlagen van belastingen op arbeid, en het verhogen van belastingen op bedrijven en aandeelhouders.

7. Structurele en culturele determinanten van opvattingen over belastingen

Diversie theorieën voorspellen dat opvattingen over belastingen gestuurd worden door de structurele posities die mensen bekleden alsook door de opvattingen die ze erop nahouden over de rol van het individu, staat vs. markt en het vertrouwen in overheidsinstellingen. In deze paragraaf gaan we na in hoeverre deze theoretische modellen ook opgaan in de Belgische situatie.

Hierbij focussen we op de twee cruciale dimensies van attitudes ten aanzien van belastingen, namelijk de geprefereerde progressiviteit –dit is de mate waarin burgers van mening zijn dat een

⁷ Dit item is opgenomen in een drop-off vragenlijst die na het face-to-face interview werd achtergelaten. Deze drop-off werd niet door alle respondenten ingevuld, waar de kleinere steekproefgrootte verklaart.

belastingstelsel middelen moet herverdelen van hogere naar lagere inkomensgroepen- en taks-aversie -een afkeer van belastingen in het algemeen. De operationalisering van deze variabelen staat weergegeven in sectie 3.2 van dit rapport.

Voor elk van deze afhankelijke variabelen schatten we twee regressiemodellen, waarin telkens een nieuwe reeks van verklarende variabelen wordt opgenomen (zie Tabel 7). Een eerste model geeft de impact van een aantal sociaal-structurele kenmerken weer (Alesina & La Ferrara 2005; Edlund 2000; Dornstein 1987). Zowel voor progressiviteit als taks-aversie vinden we beduidende regionale verschillen terug. Franstalige kiezers uiten een sterkere voorkeur voor progressieve belastingen en vertonen minder taks-aversie dan Vlamingen. Leeftijd blijkt een min of meer lineair effect te hebben op opvattingen over belastingen. Jongere generaties vertonen een minder uitgesproken voorkeur voor herverdelende belastingen en staan ook meer afkerig tegenover belastingen in het algemeen. Dit is een terugkerende bevinding in de literatuur (zie vb. Edlund 2003). Omwille van verschillende omstandigheden tijdens het opgroeien hechten jongere cohorten blijkbaar minder belang aan klassieke materialistische vraagstukken, zoals herverdeling (Inglehart 1997). Ook bij de hoger opgeleiden vinden we minder taks-aversie terug. Dit suggereert dat deze groep zich beter dan de lager opgeleiden realiseert dat ze heel wat publieke diensten terugkrijgt voor de bijdrage aan de belastingen. Hoger opgeleiden verschillen echter niet wat voorkeur voor progressiviteit betreft. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat hoger opgeleiden relatief vaak aan de bovenkant van de inkomensladder te vinden zijn en dus netto-betalers zijn in een sterk herverdelend systeem. Wat beroepssituatie betreft springt vooral de groep zelfstandigen in het oog. Zelfstandigen zijn beduidend minder gewonnen voor progressiviteit in het belastingstelsel en vertonen een hoge mate van taks-aversie. Deze effecten van zelfstandigheid behoren tot de sterkste in het model. Dat deze groep –meer dan werknemers- duidelijk zicht heeft op welke middelen naar de fiscus gaan is wellicht niet vreemd aan dit uitzonderlijke patroon.

Een uiterst relevante structurele variabele is het huishoudinkomen (hier opgedeeld in decielen). Inkomenspositie heeft inderdaad een impact op preferenties voor progressiviteit. Maar verrassend genoeg doen de inkomenseffecten zich vooral voor aan de onderkant van de inkomensverdeling. Bij de laagste twee inkomensdecielen vinden we de sterkste voorstanders van herverdeling terug, terwijl de andere inkomensgroepen sterk op elkaar lijken. Het is dus niet zo dat de hoogste inkomens zich het meest verzetten tegen progressiviteit, zoals de *rational choice*-theorie postuleert. Inkomen is bovendien niet gerelateerd met taks-aversie. Tenslotte blijkt subjectieve sociale klasse –dit is de klasse waar de respondenten zichzelf mee identificeren- de houdingen ten aanzien van belastingen te structureren. Wie zich vereenzelvigt met de hogere middenklasse of de hogere klasse prefereert beduidend minder progressiviteit en is meer taks-avers dan wie zich tot de arbeidersklasse bekent. Ook respondenten die zichzelf als lid van de lagere middenklasse zien, zijn in mindere mate voorstander van herverdelende belastingen.

Tabel 7: Verklaringsmodellen voor geprefereerde progressiviteit en taks-aversie (N=1810)

		Geprefereerde progressiviteit				Taks-aversie			
		<i>Model 1</i>		<i>Model 2</i>		<i>Model 1</i>		<i>Model 2</i>	
Intercept		3.32	***	1.93	***	-0.41	*	-1.54	**
Regio									
	<i>Vlaanderen (ref.cat.)</i>								
	<i>Franstalig België</i>	0.57	***	0.26	**	-0.37	***	-0.24	**
Gender									
	<i>Man</i>	0.04		0.07		-0.38	***	-0.35	***
	<i>Vrouw (ref.cat.)</i>								
Leeftijd									
	<i>18-24</i>	-0.56	**	-0.40		0.58	**	0.62	**
	<i>25-34</i>	-0.71	***	-0.59	**	0.31	*	0.23	
	<i>35-44</i>	-0.30	*	-0.21		0.25		0.21	
	<i>45-54 (ref.cat.)</i>								
	<i>55-64</i>	0.11		0.11		0.04		0.03	
	<i>65+</i>	0.33	*	0.35	*	-0.25		-0.29	*
Opleidingsniveau									
	<i>Geen of lager</i>	-0.05		0.01		0.45	**	0.43	**
	<i>Lager secundair (ref.cat.)</i>								
	<i>Hoger secundair</i>	0.03		0.05		-0.06		0.00	
	<i>Tertiair - niet universitair</i>	0.15		0.12		-0.48	**	-0.26	
	<i>Tertiair - universitair</i>	-0.16		-0.19		-0.73	***	-0.48	**
Beroepsstatus									
	<i>Hoger of lager kader</i>	-0.16		-0.17		-0.05		0.00	
	<i>Lage bediende</i>	0.14		0.11		-0.06		0.01	
	<i>Zelfstandige</i>	-0.72	***	-0.56	**	0.88	***	0.72	***
	<i>Geschoolde arbeider</i>	-0.26		-0.25		0.21		0.22	
	<i>Ongeschoolde arbeider (ref.cat.)</i>								
	<i>Niet-actief</i>	-0.22		-0.23		-0.06		-0.04	
Huishoudinkomen (equivalent)									
	<i>Deciel 1 & 2 (ref.cat.)</i>								
	<i>Deciel 3 & 4</i>	-0.44	**	-0.38	*	0.07		0.03	
	<i>Deciel 5 & 6</i>	-0.35	*	-0.31	*	0.25		0.29	*
	<i>Deciel 7 & 8</i>	-0.27		-0.23		0.23		0.28	*
	<i>Deciel 9</i>	-0.29		-0.13		-0.04		-0.06	
	<i>Deciel 10</i>	-0.48	*	-0.30		0.05		0.06	
	<i>Missing</i>	-0.47	**	-0.33		0.04		0.01	
Subjectieve sociale klasse									
	<i>Arbeidersklasse (ref.cat.)</i>								
	<i>Lagere middenklasse</i>	-0.26	*	-0.11		0.14		0.15	
	<i>Hogere (midden)klasse</i>	-0.78	***	-0.50	**	0.56	***	0.51	***
Relatieve deprivatie (0-10)				0.07	**			-0.01	
Utilitair individualisme (0-10)				-0.06	*			0.07	**
Steun overheidsingrijpen (0-10)				0.25	***			0.00	
Vrije markt-ideologie (0-10)				-0.08	*			0.23	***
Institutioneel vertrouwen (0-10)				-0.04				-0.08	**
Links-rechts positie									
	<i>Links (ref.cat.)</i>								
	<i>Centrum</i>			-0.41	**			0.25	*
	<i>Rechts</i>			-0.57	***			0.44	***
% verklaarde variantie		0.10		0.16		0.08		0.15	

* p<.05; ** p<.01; *** p<.001

In een tweede model voegen we opvattingen over individu, markt en overheid aan het model toe (Corneo & Grüner 2002; Torgler & Schneider 2007; Fong 2011; Furnham 1983). Concreet nemen we volgende attitude-dimensies op in het model:

- *Relatieve deprivatie*: de perceptie te behoren tot een groep die (door de overheid) systematisch wordt benadeeld
- *Utilitair individualisme*: de mate waarin men het eigenbelang voor laat gaan op het belang van de gemeenschap
- *Steun overheidsingrijpen*: de overtuiging dat de overheid een actieve rol dient te spelen om de levensstandaard van kwetsbare groepen te garanderen
- *Vrije markt-ideologie*: de idee dat de vrije markt het centraal ordenend principe dient te zijn in het economisch bestel, en dat de overheid niet mag interveniëren om de vrije markt te reguleren
- *Institutioneel vertrouwen*: de mate waarin burgers vertrouwen stellen in een aantal overheidsinstellingen (nl. de regering, parlement, politieke partijen, gerecht, politie en sociale zekerheid)

Deze attitude-dimensies zijn geoperationaliseerd als een som-index van meerdere items, die vervolgens herschaald zijn tot een score van 0 tot 10. De appendix bij dit rapport geeft de vraagverwoording van deze items weer alsook de resultaten van exploratieve factor analyses die aantonen dat de items wel degelijk uni-dimensionaal zijn. Tenslotte nemen we ook nog de zelfplaatsing op het links-rechts continuüm op in de analyse. Respondenten die score 5 selecteerden op de 0-10 schaal werden tot het centrum gerekend.

Zoals verwacht structureren deze culturele disposities zowel progressiviteit als taks-aversie, maar op erg verschillende wijze. Een voorkeur voor herverdelende belastingen blijkt vooral sterk samen te hangen met de opvatting dat de overheid een actieve rol dient te spelen in het voorzien van een goede levensstandaard voor ouderen, zieken en werklozen (steun voor overheidsingrijpen). In beperktere mate is voorkeur voor progressiviteit ook positief gerelateerd met gevoelens van relatieve deprivatie. Naarmate respondenten vinden dat mensen zoals henzelf benadeeld worden ten aanzien van andere groepen in de samenleving pleiten ze ook voor meer sociale herverdeling via belastingen. Voorkeur voor progressiviteit is daarnaast ook negatief gerelateerd met utilitair individualisme en steun voor vrije-markt ideologie. Om taks-aversie te verklaren blijkt voornamelijk deze laatste variabele relevant. Het onderschrijven van een vrije-markt ideologie –namelijk een voorkeur voor de vrije werking van de markt en een negatieve houding ten aanzien van overheidsinterventie– blijkt afkeer van belastingen gevoelig in de hand te werken. Ook een gebrek aan vertrouwen in overheidsinstellingen (institutioneel vertrouwen) en een individualistische instelling stimuleren taks-aversie. Tot slot is ook links-rechts positionering verbonden met opvattingen over belastingen. Wie zichzelf als rechts beschouwt is minder sterk voorstander van herverdelende belastingen en staat gemiddeld genomen meer afkerig van belastingen.

8. Consensus over partijgrenzen heen?

Regerings- en oppositiepartijen verschillen duidelijk in hun evaluatie van de geplande tax shift. Zelfs binnen de rangen van de regering bestaan meningsverschillen met betrekking tot de toekomst van het Belgische belastingstelsel: Een aantal CD&V'ers betonen zich koele minnaars van de voorgestelde hervormingen.⁸ Tot op welke hoogte vinden we deze verschillen ook terug tussen de respectievelijke kiezerskorpsen? Tabel 8 geeft de gemiddelde score op taks-aversie en geprefereerde progressiviteit weer per electoraat. De resultaten met betrekking tot de kleinere partijen zijn gebaseerd op kleine steekproef aantallen, en moeten dan ook met de nodige omzichtigheid geïnterpreteerd worden.

Tabel 8: Gemiddelde taks-aversie en geprefereerde progressiviteit naar electoraat (per regio)

Taks-aversie			Progressiviteit		
	Gemiddelde	N		Gemiddelde	N
<i>open vld</i>	0.02 a	171	<i>Andere</i>	2.93 ab	26
<i>Blanco / ongeldig / niet</i>	-0.06 a	121	<i>sp.a</i>	2.76 a	115
<i>N-VA</i>	-0.27 a	339	<i>Groen</i>	2.71 ab	85
<i>CD&V</i>	-0.30 ab	234	<i>Blanco / ongeldig / niet</i>	2.57 ab	121
<i>sp.a</i>	-0.34 ab	116	<i>CD&V</i>	2.57 ab	229
<i>Andere</i>	-0.38 ab	26	<i>Vlaams Belang</i>	2.50 ab	33
<i>Vlaams Belang</i>	-0.58 ab	33	<i>N-VA</i>	2.36 ab	334
<i>Groen</i>	-1.03 b	86	<i>open vld</i>	1.97 b	170
Taks-aversie			Progressiviteit		
	Gemiddelde	N		Gemiddelde	N
<i>MR</i>	-0.25 a	162	<i>PS</i>	3.35 a	121
<i>PS</i>	-0.60 a	123	<i>Ecolo</i>	3.30 a	56
<i>Blanco / ongeldig / niet</i>	-0.64 ab	90	<i>CDH</i>	3.07 ab	81
<i>CDH</i>	-0.64 a	81	<i>Andere</i>	3.05 ab	70
<i>Andere</i>	-0.80 a	72	<i>Blanco / ongeldig / niet</i>	2.95 ab	88
<i>Ecolo</i>	-1.52 b	57	<i>MR</i>	2.36 b	157

Verrassend genoeg bestaat er geen sterke relatie tussen stemgedrag en opvattingen over belastingen. Er bestaan nauwelijks significante verschillen tussen de verschillende partij-electoraten. Zowel in Vlaanderen als in Franstalig België staan de kiezers van de liberale partijen bovenaan en de groene partijen onderaan de ranglijst van taks-aversie. Echter, de belangrijkste bevinding is dat taks-aversie in alle electoraten relatief laag is. Behalve bij de open vld-kiezers ligt de gemiddelde taks-aversie telkens onder het middelpunt van de schaal. Ook wat progressiviteit betreft zijn de verschillen tussen electoraten beperkt. Aan beide zijden van de taalgrens zijn sociaaldemocratische en groene kiezers het meest gewonnen voor sterkere progressiviteit, en de

⁸ De Morgen, 1/8/2015, "Frustraties over taxshift zorgen voor onenigheid binnen CD&V: 'Onze limiet is overschreden'".

liberale kiezers het minst. Maar zelfs bij de kiezers van open vld en MR bestaat een groot draagvlak voor een sterkere progressiviteit van de inkomensbelasting.

Dat opvattingen over belastingen niet sterk gestructureerd zijn volgens partijgrenzen strookt met het relatief geringe belang dat belastingen hebben als motivatie voor stemgedrag (zie sectie 4). Dit suggereert dat partijen hun electoraten weinig mobiliseren rond dit thema. In de aanloop van de verkiezingen bestonden inderdaad weinig tot geen ideologische botsingen tussen de grote partijen over de onderliggende principes van het belastingstelsel. Het is pas nu maatregelen die deze principes concreet maken op tafel liggen dat meningsverschillen komen bovendrijven.

9. Conclusie: De tax shift gewikt en gewogen

In tegenstelling tot wat vaak wordt gedacht staan Belgen helemaal niet zo afkerig tegenover belastingheffing. Belastingen die de lagere inkomensgroepen treffen, roepen weliswaar heel wat weerstand op. Maar een grote meerderheid van Vlamingen en Franstalige Belgen is tegelijk van mening dat grootverdieners, bedrijfswinsten, aandeelhouders en vervuilers zwaarder belast moeten worden. Een roep naar een sterker herverdelend belastingstelsel loopt als een rode draad doorheen de resultaten. Opvallend is dat de vraag naar meer herverdeling via belastingen in alle lagen van de bevolking teruggevonden wordt. Zelfs bij zelfstandigen, hoogopgeleiden en mensen bovenaan de inkomensladder –de groepen die minst voor progressiviteit gewonnen zijn– is de steun voor herverdeling aanzienlijk. Opvattingen over belastingen en herverdeling kunnen daarom niet enkel vanuit de factor eigenbelang begrepen worden, maar zijn tevens ingegeven door morele en ideologische principes. Als herverdeling gestoeld is op principes die door de bevolking als rechtvaardig ervaren worden, bestaat er een groot draagvlak voor belastingheffing.

De tax shift loopt echter niet in de pas met de rechtvaardigheidsprincipes die we in de publieke opinie ontwaren. Op het eerste zicht lijkt de 1,7 miljard belastingverlaging voor de lagere inkomens tegemoet te komen aan de roep om meer progressiviteit. Maar als de verhogingen van de accijnzen en de BTW op elektriciteit –die een flat tax op consumptie vormen– meegerekend worden, is het nog maar de vraag welke herverdelende effecten de tax shift sorteert.⁹ Bovendien is het opvallend dat de tax shift geen serieuze maatregelen bevat om inkomsten uit vermogens en aandelenspeculatie zwaarder te belasten, terwijl daar ontegensprekelijk een groot draagvlak voor bestaat. Een grote verschuiving van de belastingdruk richting de sterkste schouders biedt deze tax shift alvast niet. Vanuit een ruimer historisch perspectief is er eerder sprake van een afbouw van de progressiviteit van het belastingstelsel: Tot 2001 bedroeg was het tarief voor de hoogste inkomensschijf 55% in plaats van 50% nu, en tot 1989 lag dit maximum nog op 70%.

---

⁹ Zie bijvoorbeeld de simulatie van denktank Poliargus (<http://poliargus.be/de-lasten-en-de-lusten-van-de-tax-shift/>) of de berekeningen die De Standaard i.s.m. onderzoekers van de KU Leuven publiceerde (De Standaard, ‘Werknemers winnen een heel klein beetje aan koopkracht’, 3 oktober 2015).

Hoe moet deze paradox tussen publieke opinie en het gevoerde beleid begrepen worden? Een mogelijke verklaring ligt bij de hoge mate van complexiteit van het thema belastingen. Beïnvloeding van het beleid door de publieke opinie veronderstelt niet alleen dat een thema voldoende belangrijk gevonden wordt, maar ook dat de bevolking over voldoende kennis en informatie beschikt. Daar knelt het schoentje (Eriksen & Fallan 1996). Zelfs voor belastingsspecialisten is het niet duidelijk wat de exacte herverdelende effecten van de tax shift zijn, laat staan dat de publieke opinie hier een duidelijk beeld over heeft. Politieke communicatie over belastinghervorming dreigt dan ook belangrijker te worden dan de herverdelende effecten van de maatregelen zelf. De symbolische Kaaimantaks en taks op beurspeculatie kunnen vanuit dit perspectief begrepen worden. Ze appelleren aan het rechtvaardigheidsgevoelens van de bevolking zonder een daadwerkelijke verschuiving van lasten met zich mee te brengen. Daarnaast mogen we ook de asymmetrische machtsverhoudingen niet uit het oog verliezen. Het is pas wanneer individuele opvattingen (via het middenveld of politiek) een organisatorische vertaling krijgen, dat ze effectief het beleid kunnen gaan beïnvloeden. Vooralsnog blijken minderheidsbelangen van aandeelhouders en grote vermogens meer gewicht in de schaal te werpen, zodat beleidsmakers er niet in slagen het beleid aan te passen aan de veranderende omstandigheden (zoals toenemende ongelijkheid en de financialisering van de economie), zelfs al zijn beleidsalternatieven voorhanden (Hacker & Pierson 2010).

Referenties

- Abts, K., Swynedouw, M. & Billiet, J. (2011). *De structurele en culturele kenmerken van het stemgedrag in Vlaanderen*. Leuven: ISPO – KU Leuven.
- Alesina, A. & La Ferrara, E. (2005). Preferences for redistribution in the land of opportunities. *Journal of Public Economics* 89: 897-931.
- Billiet, J. (2008). *Politieke kwesties en stemgedrag. Een analyse op basis van het postelelectorale verkiezingsonderzoek 2007*. Leuven: ISPO – KU Leuven.
- Blount, S. (2000). Public opinion and tax aversion in Australia. *Journal of Sociology* 36(2): 275-290.
- Burstein, P. (1998). Bringing the public back in: Should sociologists consider the impact of public opinion on public policy? *Social Forces* 77(1): 27-62.
- Campbell, J.L. (1993). The state and fiscal sociology. *Annual Review of Sociology* 19: 163-185.
- Confalieroni, M.A. & Newton, K. (1995). Taxing and spending: Tax revolt or tax protest? In Borre, O. & Scarbrough, E. (eds.). *The scope of government*. Oxford: Oxford University Press.
- Corneo, G. & Grüner, H.P. (2002). Individual preferences for political redistribution. *Journal of Public Economics* 83: 83-107.
- Dornstein, M. (1987). Taxes: Attitudes and perceptions and their social bases. *Journal of Economic Psychology* 8: 55-76.
- Edlund, J. (2000). Public attitudes towards taxation: Sweden 1981-1997. *Scandinavian Political Studies* 23(1): 37-65.
- Edlund, J. (2003). Attitudes towards taxation: Ignorant and incoherent? *Scandinavian Political Studies* 26(2): 145-167.
- Eriksen, K. & Fallan, L. (1996). Tax knowledge and attitudes towards taxation; A report on a quasi-experiment. *Journal of Economic Psychology* 17: 387-402.
- Furnham, A. (1983). The protestant work ethic, human values and attitudes towards taxation. *Journal of Economic Psychology* 3: 113-128.
- Hacker, J.S. & Pierson, P. (2010). Winner-take-all politics: Public policy, political organization, and the precipitous rise of top incomes in the United States. *Politics & Society* 38(2): 152-204.
- Hagenaars, J.A. & McCutcheon, A.L. (2002). *Applied latent class analysis*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Henninghausen, T. & Heinemann, F. (2014). Don't tax me? Determinants of individual attitudes toward progressive taxation. *German Economic Review* 16(3): 255-289.

- Hibbs, D.A. & Madsen, H.J. (1981). Public reactions to the growth of taxation and government expenditure. *World Politics* 33(3): 413-435.
- Inglehart, R. (1997). *Modernization and postmodernization*. Princeton: Princeton University Press.
- Keene, K. (1983). What do we know about the public's attitude on progressivity? *National Tax Journal* 56: 371-376.
- Kleven, H.J. & Kreiner, C.T. (2006). The marginal cost of public funds: Hours of work versus labor force participation. *Journal of Public Economics* 90: 1955-1973.
- Lewis, A. (1982). *The psychology of taxation*. Oxford: Martin Robertson.
- OECD (2014). *Revenue Statistics 2014*. OECD Publishing, Paris. DOI: http://dx.doi.org/10.1787/rev_stats-2014-en-fr
- Roberts, M.L., Hite, P.A. & Bradley, C.F. (1994). Understanding attitudes toward progressive taxation. *Public Opinion Quarterly* 58: 165-190.
- Roosma, F., van Oorschot, W. & Gelissen, J. (2015). A just distribution of tax burdens? Attitudes toward the social distribution of taxes in 26 welfare states. *International Journal of Public Opinion Research*. Doi:10.1093/ijpor/edv020
- Rothstein, B. (1998). *Just institutions matter: The moral and political logic of the universal welfare state*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Song, Y. & Yarbrough, T.E. (1978). Tax ethics and taxpayer attitudes: A survey. *Public Administration Review* 38(5): 442-452.
- Swyngedouw, M., Abts, K., Baute, S., Galle, J. & Meuleman, B. (2015). *Het communautaire in de verkiezingen van 25 mei 2014*. Leuven: ISPO – KU Leuven.
- Taylor-Gooby, P. (1995). Who wants the welfare state? Support for state welfare in European countries. In Svallfors, S. (ed.). *In the eye of the beholder*. Umea: Impello.
- Torgler, B. & Schneider, F. (2007). What shapes attitudes toward paying taxes? Evidence from multicultural European countries. *Social Science Quarterly* 88(2): 443-470.
- Van de Cloot, I. & De Vos, M. (2014). *Tax fairness*. Itinera Institute. <http://www.itinerainstitute.org/en/article/tax-fairness>

Appendix: Vraagverwoording en factor-ladingen voor de culturele determinanten

De weergegeven factorladingen zijn het resultaat van exploratieve factor analyses per schaal afzonderlijk.

Vraagverwoording	Factor-lading
<i>Relatieve deprivatie</i>	
Als we iets nodig hebben van de overheid, dan moeten mensen zoals ik altijd langer wachten dan vele anderen.	0.87
Mensen zoals ik worden in onze samenleving systematisch benadeeld, terwijl andere groepen meer krijgen dan waar ze recht op hebben.	0.89
Bij economische crisis zijn mensen zoals ik altijd het eerste slachtoffer.	0.86
<i>Utilitair individualisme</i>	
De mensheid, onze naasten, solidariteit ... wat een onzin allemaal, iedereen moet eerst voor zichzelf zorgen en zijn belangen verdedigen.	0.83
Het nastreven van persoonlijk succes is belangrijker dan te zorgen voor een goede verstandhouding met je medemens.	0.80
In onze samenleving draait het alleen om eigenbelang, macht en materieel succes. Daarom zorgt men best eerst en vooral voor zichzelf.	0.82
<i>Steun voor overheidsingrijpen</i>	
Geef voor elk van deze taken op een schaal van 0 tot 10 aan in welke mate u denkt dat de overheid hiervoor verantwoordelijk zou moeten zijn of niet. 0 betekent dat de overheid hiervoor helemaal niet verantwoordelijk is, terwijl 10 betekent dat de overheid de volledige verantwoordelijkheid heeft.	
Zorgen dat ouderen een redelijk pensioen hebben	0.83
Zorgen voor een betaalbare gezondheidszorg voor iedereen	0.83
Zorgen dat werklozen een redelijke levensstandaard hebben	0.65
<i>Vrije markt-ideologie</i>	
De samenleving zou beter af zijn wanneer de overheid zich minder zou moeien met het bedrijfsleven	0.70
De vrije markt werkt maar goed als de overheid er duidelijke regels voor opstelt.	-0.53
Het is noodzakelijk dat de overheid sterk aanwezig is in belangrijke sectoren zoals openbaar vervoer, energie en watervoorziening.	-0.57
Het bedrijfsleven moet meer vrijheid krijgen. Daarom moet de regelgeving voor bedrijven afgebouwd worden.	0.70
<i>Institutioneel vertrouwen</i>	
Kunt U voor elk van de volgende instellingen zeggen in welke mate u daar veel of weinig vertrouwen in hebt?	
Het gerecht	0.64
De politie	0.65
De politieke partijen	0.79
Het parlement	0.82
De regering	0.79
De sociale zekerheid	0.49